

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Első félév.

Kolozsvár, Junius' 27kén, 1839.

26. szám.

Tartalom: Meglátogatom az atyáknak vétkeket a' fiakban, (Szentiváni Mikó) 201. l.
Mahmud és Mehemed Ali, (13) 203. l.

„Meglátogatom az atyáknak vétkeket a' fiakban.“

(Vége.)

IV.

N e m e s i s.

Úton, útfélen beszéltem szirthoni kalandomat; kifogyhatlanul magasztalásában. Nem tudtam, hogy a' kis országot felforgatom jó-szándékkal. Kiváncsiak, ábrándozók, jámbor hőstettekre vágyók, 's még kémekek is, vándorlának csudájára. Ez már magában zavará boldogságokat. De Európa' simult fiai nem elégesznek megennivel, ha az üdv' honába beférhettek. Nem hagyják ők soha messze magoktól a' széptevőt. Betanúlt nyájassággal mesterkedének magokat itt is kedvessé tenni. Z a l á n' tapasztaltlelkéről, mint sima jéglapról, vissza sikamlának mézes fogásaik. De nem így a' könnyen hívő gyerekeknél. Belopodzva gyanútlan lelkökhöz, kietlennek kezdék azok találni a' magányt. Azt hitték, azon nyájas testvéreik közt boldogabbak lennének, 's csak közöttök lennének boldogok. Z a l á n' nem láta más módot, mint ismét a' gyűlölt földre lépni. Zugás nélkül engede sorának; mert ki egy mélyen szeretett nőt temette már el, az meg van edzve minden veszteségre! Elhagyá a' helyet, hol valódi boldog nem volt ugyan, de háborítlanul különbségeinek él-

hetett. Érzélgés, búcsújel nélkül vált meg tőle; csak vissza sem tekintett. De éppen az fejezte ki fájdalma' nagyszerűségét; mert ezen hidegség a' halottéhoz hasonlita.

A' viszonyokat, mellyekbe Szirthon' megvesztegetlen szellemű, emberi szegődségekkel ismeretlen gyermekei világunkban bonyolodtak, máskor fogom elbeszélni. Ide csak annyi tartozik, hogy mind ketten tiszta erényeik' áldozatai lettek. Z a l á n' ürömpohara telve volt, kevés kellet, hogy ki csorduljon, 's az is elkövetkezett bő mértékben: B á r d o s' rendetlen élete ezer nemű ellenséget zudított ellene. Soká daczolt hatalma rajtok: de végre buknia kellett. Megfosztva mindentől, mi hajdon erőssé tette, utolsó jobbagya' kunyhójába szorult. Csak ennyi volt még övé tömérdek birtokából, 's ez sem soká. A' bosszujában rettenetes pórosztály most szálla még számadásra. Egy éjen ajtaját, és minden menhelyet elzárva, rá gyújták házat, 's oltás' ürügye alatt még éleszték a' lángot. A-kármerre akart menekedni, vissza lökék a' tűzbe. A' lármaharang sok népet gyűjtte segélyre: de nagyobb rész látva, hogy B á r d o s' háza ég, fűtöztek lángjánál. Csakugyan voltak jobbak is, kik a' gonoszságot észre véve, szerzőit elfogták, 's átadták a' büntető igazság' kezébe. B á r d o s't fél holtan kiragadták a' lángok közül.

Itt álla most a' hatalmas úr, ki előtt szent semmi sem vala, ki önkényénél más törvényt nem ismert, kit felebarátjai' jó kedvök bosszonta,

's könnyeiken nevetett: most meztelen, sebékel borítva, egy talpalattnyinak széles e' földön nem ura, legelső falatja iránt biztosítatlan, egészen mások' kényére szorúlva. És még ez sem törte meg gögjét. Nem akart azokra szorúlni, kiket egykor megvetett, 's elvándorla. Senki sem tudta, hova.

Zalában a' gyermeki szeretetet atyja méltatlanságai nem oltatták ki. Mélyen szereté atyját, mint maga sem hitte, hogy tudjon valamit szeretni. Ez atyja' szerencsétlensége' hallására még erősbüle. Feledye voltak a' múltak, 's érzései a' könnyezésig elfogák. De ő az érzésnél megállapodni nem szokott; indulatai töstént tettekbe mentek által, váratlanokba, millyeket csak egy balirányu lángész felgondolhat. A' fájdalom mindig a' beteges részre hat, azért benne minden csapás az emberek iránti elfogultságot gerjeszté, mert mindent igazságtalanságaiknak tulajdonított. Így lett óvakodva barátkozóból bizalmatlan, ebből elvonult, ebből ember unó, ebből embergyűlölő, 's most végre dühös üldöző. Gyakran láthattatok volna a' mi szelid, jó Zalánunkot, könnyülést lelteni embertársai' könnyeiben. Semmi nem gyönyörködteté inkább, mintha embereket bűnhödni láta. A' vesztő helyeken megelégedvé mutatá magát. Bosszankodott, hogy nincs háború, hol szabadon öldökölhetne. Segéd volt párviadalokban; fáradatlan szorgalommal igyekezett minden halálhozó bünt napfényre deríteni; és felhasznál mindent alkalmat, hol másokat méltó okból sa nyargathata: mert igazságtalan most sem kívánt lenni. —

V.

A' bakó és a' koldus.

X. . . . .ben a' gonoszságok nagyon elaradtak. A' vármegye szigorúan nyúlt a' dologhoz, 's annyi munkát kezdé adni a' sokáig hevert bakónak, hogy ezen vérszolgák is megundo-

rodva, elszőkdöstek. Csödület hirdettetett a' jóvelmes hivatalra: de senki sem jelenté magát, 's így a' vármegye minden buzgósága mellett sem haladhata emberjobbítási rendszerében. Végre akadt vállalkozó; egy ember, kinek közelében mikor imádkozik sem érzenéd bátorságban magadot. Magas, izmos termete, csöpüsdött hosszú haja, szőrrel befolyt ábrázata, mélyen beesett mosdatlan pofái, fog csikoritásra álló képe, agyarkodói ránczai, fojtogatásra termeni látszott horgas sovány újai . . . hiteles bizonyítványok nélkül is eléggé minősültnék valák bakóságra. Szállásul egy kőlyukat választá. Semmi élő állatot nem szenvedett meg maga körül, még a' denevéreket is kipusztította belőle. Egy malom keréknyi köszörű kő, idomtalan nagy aczél, arasz széles pallos, 's gondosan gyártot kötelek voltak minden bútorai. Embernek csak akkor volt tanácsos hozzá közeledni, ha vesztetni hivta; másként bűnhödött merészségéért.

„Ébredj Dandár! Jó vendégség vár rád! „
Így szólítá meg egykor a' vármegye' bőven sinorozott hajduja.

„Mi baj? „ kérdé kimért rövidséggel a' bakó, ki magát Dandárnak hivatta.

„Sok szép madarat itélénk el! Hetet fára. . . . „

„Csak hetet? „ morgá Dandár.

„Egyet fővételre. . . . „

„Hah! ez úr lesz! mert ti még a' társaság' kiirtandó mételyei közt is megtartjátok a' rangot. A' kicsit megnyújtjátok, a' nagyot megkurtítjátok! „

„Hm! gondolom, hogy úr, mert falui voltak. „

„Csak voltak? „ visszhangzá Dandár, 's a' nagy pallost köszörűre nyomta.

„Igen! Csak voltak! mert szép szerével mind elpazérlá, 's koldus botra jutott. De a' szük markuság' gyűlölsége megmaradt benne. A' tavaszi nagy vásárkor ő is kiült koldulni: de keveselte az alamizsnát, azért puskát, és löszert vett azon, a' mit kapott; 's a' sokadalomból

haza menőket lődözni kezdette. . . . kikérdezte-
tésekor azt vallá: felesége 's gyerekei is voltak;
de földön futókká lettek. “

D a n d á r minden vétke' említésére egyet
vonított szörnyü aczélával bárdján, de midőn
rossz férjnek, és atyának mondaték, olly indu-
latosan kezdé fenni, hogy szavát sem lehetett
hallani többé a' hajdunak, ki untig csevegett,
mindenből részt tulajdonítva magának.

Elővezetteték a' koldus. Tekintete döllyfős
volt, és olly parancsoló, hogy még most is so-
kan szavát fogadná. Szét néze a' sokaságon:
„még is népes temetésem lesz!“ mondá gúny-
kaczajjal. Meg mezteleníté nyakát, hogy senki se
babrárjon testén, kérte a' vérbirókat, ne kötlessék
be szemét, hogy nézhessen szembe a' halállal. E-
zek halálát terhesítendők megengedték. Minden
kész volt már; szólítaték D a n d á r. Nékie ké-
pén az érdekelhetlenség bélyegvonal: most né-
mi káröröm mutatkozott rajta; — mert meg van
minden hivatalnak maga öröme. — De a' koldus
meglátva szemlátomást megborzadott, 's
részketni kezdé. Mig a' jelen lévők közül kiki
más okból magyarázá változását, egy asszony
hasíta elő a' sokaság közül, öltözetén és ar-
czán hosszas nyomor' jegyeivel, 's felsikoltva:
„ah férjem, gyermeke!“ a' koldusnak és ba-
kónak ájultan nyakába ragyott.

Az asszony B á r d o s' neje volt, ki ezen
ismeretlen vidékben kézi munkája után édegett.
Az idők nem tudák Z a l á n' gyermeki vonásait
emlékéből kitörülni, sem úgy elváltoztatni, hogy
az édes anyai szem rá ne ismerjen; mert Z a l á n
volt a' bakó, 's a' koldus B á r d o s!

U t ó s z ó.

Némelly olvasókért szükségesnek tartom
még említeni, hogy ezen regényes jelenet nagy
benyomást tett a' jelen voltakra. Egy szájjal ke-
gyelemért esdeklének. A' teljes hatalmu végre
hajtató biztos bölcs számítások után okokat ta-

lála kérésökre hajlani. De B á r d o s előtt az é-
let utálatossá volt válva; 's csak annyit foga-
dott el, hogy a' tolvajok' üldözésében, ezeknek
kezeik által, veszhessen el. Z a l á n, hasonló ér-
zelmek közt, társul vállalkozék. Segély sereg
adatott vezérletök alá. Keresték a' halált: de a'
halál nem kereste őket. Meg volt semmisítve
már a' rabló csapat: 's ők még éltek. X. . . .
eléré egy czélszerűen használt étellel, mit a' sok
törvényes mézarlással bajosan ért volna el. La-
kói sokképpen fejezek ki halájokat ezért. B á r-
d o s először élvezte a' jótét' nyugosztaló érze-
tét. Ezen rázkodtató fordulatok egészen meg-
változtaták lelkületét. Vissza vette nejét és fíját,
bűnbánásul boldogításokra fogadást tett istene,
's jól tevő embertársai előtt, és meg is tartá.
Megnyitá kebelét az emberi érzelmeknek, 's még
elég hosszúra nyúlt élete, meggyőződhetnie ar-
ról: hogy a' ,felebaráti szeretet több kéjjel ju-
talmaz, mint az önkény. ‘

Z a l á n vissza adaték a' társaságnak. Érte-
ni kezdé: mennyit használhat a' köznek, ki bár
keserü sérelmei miatt, nem vonja vissza erejét,
's hogy a' világ, mig lelküök kapcsolatban áll
a' testtel, nélkülözhetlen: azért azt nélkülözni
akarni önmagát megbosszulandó vétek magunk,
és mások ellen. ‘ További életét az emberiség-
nek, hazának, 's polgártársainak szentelé, 's köz
tisztelet kísérte sirjához. —

Szentiváni Mikó.

Mahmud és Mehemed Ali.

(Vége.)

Mig Franciaország Mehemed Alihoz kö-
zelít, Anglia' érdeke azt kívánja, hogy őt tá-
vul tartsa magától. Törökország, mellyet mind-
egyre veszély fenyeget, Angliának sok és nyo-
masztó gondjába kerül, kétségbeesett annak gyen-
gesége felett; mindenkép' hatalomra emelné, 's

jövendőjét minden áron biztosítani akarná. Ezen okból nyugtalan 's boszszus Anglia azon vereségéért, melly a' szultánt 's Mehemed Alit egymás ellen izgatja. Angliának most azon kell törekedni, hogy többször elkövetett hibáit jóvá tegye, a' Porta' állását egyszerűsítse, figyelmét és sergeit, mellyek most a' Taurus' környékén központosítvák, a' Duna mellékre térítse, melylyet most elhanyagolni láttatik, 's a' honnan őt a' valódi veszély fenyegeti. Jelenleg őszinte 's tartós kibékülésre számolni a' Porta 's Mehemed Ali közt, felette nehéz. Bosszú, megbántott büszkeség, és Syria' vissza foglalásának kívánsága uralkodnak, más tekintetek felett, a' Mahmud' lelkében. Ő most annak vetendi magát karjai közé, ki mint az ő meghosszulója lépend fel. Muszkaország hízolg a' szultán' gyengeségeinek, 's a' legrosszabb esetre segélyét ígérve, most különösen nagyon munkás, elötolakodik, 's másokat kifúrni igyekezik. Az illetén befolyások ellen sikerrel munkálódhatásra Anglia kénytelen a' csábítás' hasonszínű horgait kivetni. Azért is Anglia, Oroszország' hitelének a' Porta előtt csökkentésére nagyon hajlandónak mutatkozik, az alkirályt feláldozni, 's mind ezt korántsem a' Porta' személyéért, hanem saját érdekei miatt teszi Anglia, mellyek most is, mint egyébkor, egyedüli rugótollai cselekvéseinek.

Angliának sürgetőleg kell kívánnia, hogy azon közlekedési utak, mellyek Indiát Európával a' Nil' völgyen 's veres tengeren keresztül korább össze kapcsolák, viszont helyre állítsanak, úgy azt is kívánnia kell, hogy az alkirály 's szultán közti surlódások Ázsia' kereskedési vonalain, az ő befolyása alatt 's hasznára történjenek. Ekkor Egyiptomot minden égővekről össze szedegetett áruinak roppant raktárává tenné. Áfrikának, Arabiának, Persiának, Syriának, és Görögországnak minden piaczeit kirekesztőleg maga bírná. Ámde ezen roppant feladat' teljesítésére megkívántatnék, hogy kizáró

befolyást szerezzen magának Cairóban, Egyiptom a' maga sorsát Anglia' kezeibe tegye le, 's hogy azon épület, mellyet Mehemed Ali olly dicső magasságra emelt, fenekestől felfordításék. Az alkirály' kezei közt Egyiptom' földje egészen megváltozott, 's most már alkalmas mennyiségben termi Indiának legtöbb termékeit. Csak ezért is megérdemli Mehemed Ali, hogy Franciaországtól 's Austriától is pártfogoltassék, mint a' mellynek déli tartományai élénk kereskedést üznek Egyiptommal. Anglia ellenben kancsal szemmel nézi az egyiptomi fejlődés' oriai haladását. A' két India' roppant térei felett uralkodva felesleges bőségben bírja mindazon gyarmati termékeket, mellyek az angol műszorgalom' első elemei. Csupán gyarmatterményeire nézve tehát Egyiptom nem nagy fontossággal bír Anglia előtt. Nincsen a' két ország közt egy helyes számításán alapított csererendszer, melly mindkettőre nézve haszonhajtó lehetne. Ha tehát Mehemed Ali' míve összeroskadna, 's Anglia használyn az alkalmat, a' zavart hasznára fordítaná, 's a' Nil mellett nem fegyveres seregei, hanem csak political befolyása, 's telepítvényei által erőre kapna, úgy minden javítás csak hamar elenyészne. A' nép ismét buta restségbe süllyedne, a' pamut, indigó, 's czukornád' mivelése elhanyagoltatván, a' kisebb fáradságba kerülő gabona fajokat természetnek helyettök. Ámde a' tartomány is elvesztené minden kereskedési hasznait, 's a' francia rendszert angol rendszer váltaná fel.

Nem lehet ezek szerint tagadni, hogy a' Mehemed Ali' bukása Angliának alkalmat nyujtana arra, hogy political 's kereskedési munkálat körét terjeszthesse keleten. Ezen elnézésből kötötte Anglia 1838. aug. 16kán a' Portával azon szerződést, melly az egész török birodalomban, Syriát és Egyiptomot is ide értve, minden egyedárusságot eltörleszt.

A' szultán ön erejére hagyatva a' körülmé-

nyeknek, sőt szerencséjének sem tudja hasznát venni. Ámde az is való, hogy ezen fejedelmet, ki az emberek 's dolgok' ismerete nélkül a' török birodalmat, melly a' basák' kapiságának színté martalékja lett, ismét helyre állítá, ki elég erős vala 18 éveken át féken tartani, majd el is törleszteni a' jancsárokat, ki szabályozott sergeket alkota 's átlátá, hogy birodalmát a' végüljedéstől csak az mentheti meg, ha a' tudatlanság' 's előítéletek' nyomasztó igájából kiszabadítván, az európai miveltség' elemeinek átplántálásával felvilágosítja, ilyen fejedelmet, ki mind ezeket teheté, nem lehet mindennapi embernek tartani. A' részrehajlatlan ítélőnek elébb azon körülményeket kell itt megfontolnia, mellyek közt Mahmud' uralkodása kifejlődött. A' történetek alig mutathatnak fejedelmet, ki trónját szerencsétlenebb viszonyok közt foglalta volna el. Napoleonnak bukása, ki egyedül birhatá Oroszországot határok közt tartani; a' szent szövetség' keletkezése, melly a' száraz föld' kantárát a' czár' kezébe nyújtotta, 's conservatív elvei mellett is kifejté, sőt még természetes szövetségeseitől is megfosztá Törökországot; később a' görögországi felkelés, mellyet az északi kényuraság, 's nyugot' tudós liberalismusa egy szívvel pártfogoltak; végre Mehemed Ali' messze tekintő nagyravágyása, 's folyvást növekedő hatalma, mind olyan körülmények voltak, mellyek egy vészjósó körbe keríték a' szultánt, 's a' mint látszott, a' szerencse abban találta kedvét, ha őt abban minél keskenyebb határok közé szoríthatta. Minő bölcsesség, a' léleknek minő éber volta, 's leleményessége kívántatott kitalálni, ha valljon cselekedni, vagy várni kellene-e inkább, minő lángésszel kelle birnia ezen fejedelemnek az őt minden felől körző akadályoknak legyőzésére! — Mahmud ennyire nem termett volt. Két nemes tulajdönt látunk nála egyesülve, mit a' természet csak ritkának ad, u. m. nagy dolgok' kivitelén törekvő lelket, és a' mellé hős

akaratot, Szerencsétlenségére hijányzott a' lángész' világa. Egy ilyen hős erővel bíró lelkület mellé egy messzeható, mély felfogásu, és világos látásu értelmességnek kelle járulni. Csak ama két erkölcsi hatalmasságnak u. m. az észnek és akaratnak együtt léte képzí a' valódilag nagy embert. 'S éppen az a' baj Mahmudnál, hogy ő csak egy oldalú minden nézeteiben; csak felületén csap el a' dolgoknak, 's nem képes azoknak mélyébe 's messzeható következéseibe tekinteni. A' bukaresti béke, a' jancsároknak idő előtti eltörlése, barátság-bontása azon hatalmakkal, kik a' jun. 6ki szerződést aláírták, azon esztelen 's vakmerész felhívás, mellyel Oroszországot 1827ben viadalra szólítá — mind olyan hibák, mellyeket a' gondviselés azon fejedelmek által vitet véghez, kiket arra láttatik kiválasztani, hogy nagy birodalmoknak felforgatói legyenek.

A' szultán' magaviselete; kormányzásának két legkényesebb szakában, u. m. a' drinápolyi békekötés és a' koniahi harcz után, arra mutat, hogy az olyan helyzetben, mikor a' közönséges ember reménységét elvesztette, semmi kép' sem tud magán segíteni. Éppen így nem bír ő a' szellem' azon magas ihletésével, melly új és járatlan utakat törjön a' mivelődésnek. Eltörölt ugyan ő régi balítéleteket, de egy a' független törvényadó' magas állására nem tudott emelkedni. 'S volt ereje rontani, de a' romokból újat teremteni, erre Mahmud gyenge, 's talán gyáva is volt.

Itt már azon fontos kérdést teszi a' czikk' szerzője: „Minő értelemben 's kiterjedésben alkalmazható a' reform' 's civilizatio' eszméje a' törökországi viszonyokra?“ Ezen kérdésre, úgy mond ő, a' vélemény a' mennyi, annyi úton jár. Annyi igaz, hogy az általános reform' eszméje, melly a' török birodalom' politicalai- valóságos állásának egészen más fordulatot adjon, melly szokásait, 's törvényeit megváltoztatván

azt a keresztény Európával hasonló rangokra emelje, ilyen szélesen kiterjeszkedő reform eszméje Törökországra nézve a valósíthatlan agyrémek sorába tartozik. — Talán a föld minden országai közt egyedül Törökország az, melly természeti fekvésénél fogva az erő és hatalom legcsudálatosb elegyítékét egyesíti magában. Ha ezen országot egy felvilágosodott, szorgalmas, és tömött népesség lakná, 's azt egy lelkes és mivel kormány igazgatná, ez lenne a világnak legelső országa; de így hibázik nála az erőnek első feltétele, az egység. Népessége — az arab fajt, melly most Mehemed Ali parancsainak hódol, ide nem értve — egyfelől törökökből, másfelől slav eredetű népekből áll. A törökök szabadságait, mellyeknek birtokában négy századok alatt annyi dicsőséget arattak, szentül megőrizték; ők a parancsoló urak; a midőn a slav népek mint legyőzettek mai napig a szolgaság 's elnyomatás jármát viselik. A győzelem törvénye megfosztja őket a köz törvény kedvezéseitől, ők nem viselhetnek hivatalokat, nem katonáskodhatnak. Politicai viszonyaikra ők a győzedelmes néptörzök sajátjai, a köz igazgatásra nézve pedig a legközelebb lakó basa nádalyként szívja véreket. Ezen népek nagy részét lakják, 's népességök tömege legnagyobb részét teszi az európai Törökországnak. Egy általános reform esetében ezen népeknek politcái lealáztatások állapotjából ki kellene emelkedniök. A revolutiot ki nem kerülhetnék, a mi lényegesen változtatna a kelet mostani állásán. A reform első jótékony következtései a keresztény felekezetekre lennének kiterjesztendő, őket kellene elébb is hajdani hódolatúikkal egyenlő politcái rangra emelni. És itt már ismét az a kérdés: teljesíthető lenne-e ez, szétszaggatása nélkül azon viszonyoknak, melly most annyi különböző néptörzököket egyesít a szultán hatalomparancsa alatt? A népek fejlődésében nincs helytállás. A ke-

resztény néptörzökök egy bé nem végzett emancipatioval meg nem elégedvén, politcái függetlenség, 's nemzeti önállás után törekednének. A rayák (nem muzulman alattvalók) mostani elnyomatása, 's jövődő függetlenségök közt közbelső állapot nem gondolható; ők arra ítélik, hogy a jármat vagy viseljék vagy összetörjék. Másfelől szükséges az is, hogy a Porta kimélettél viseltessék a törökök iránt, 's jogait ne bántsa, az ellenkező esetben székét 's talán életét tenné kockára. 1826ról egy firman megengedi a rayáknak, hogy a törökökkel egyformá ruházatot hordozhassanak. Ez volt az első lépés a törzökök egyeztetésére. Még folyt a harez Görögországban 's csak az illy békítő eszközöktől várta, hogy a keresztény 's muzulman népeket egymással megbarátkoztassák. Később átlátván a következtéseket, visszavonta a rendeltét. 'S éppen ezen okok miatt nem remélhetjük, hogy a reformok Törökországban általánosok legyenek, 's azon civilizáló irányt nyerjék, mellyel egy század előtt a nagy Péter intézvényei bírtak Muszkaországban.

Felette szerencsétlen oldala a Mahmud életének az, hogy ő rossz katona. Nagy része azon jeles férfiaknak, kik országoknak voltak alapítói vagy idomitói, ezt csak a háboru által eszközölheték. Sándor, Caesar, 's az újabb időkben nagy Károly, Mahomed, Péter czár, a nagy Fridrik és Napoleon, fegyverrel vitták ki szellem ságta terveiket; ők nem csak a politcában, hanem a csatasikján is nagyok voltak. Ezért is méltán állíthatjuk, hogy a háboru jó kezekben egyik legbiztosabb eszköze a civilizationnak. Keleten főleg, hol az értelmesség, úgy mint azt mi vesszük, nem létező dolgok sorába tartozik, a katonai tulajdonok mindenek felett szükségesek annak, ki embertársai felett a parancsolói tekintetét fenn akarja tartani. Ha Mahmud, mint szerencsés vetélytársa az egyiptomi basa, kezdeményeit nem engedi markába szakadni, és a helyett hogy életének elsőb éveit, a szerail aljas kedvteléseiben, vigalmak, bor 's szerelem egymást felváltó kényei közt vesztegesse el, testét és lelkét a háboru és férfias munkásság vizályinak hordozására megkenyítette volna, sok nem történik vele, mi

megesvén, birodalma a' több hatalmasságok' sorában fontosságát elvesztette 's ő maga a' valódi kormányzónak csak árnyékává törpült le.

A' Mahmud' harmincz évi uralkodása alatt Törökország a' bal esetek' minden kigondolható nemeit viselte. A' kül- és belháboruk mintegy kezet fogva munkálódtak szétदारabolásán; elszakaszták tőle Európában egy részét Moldovának, Görögországot és a' Duna' torkolatján uralkodó szigeteket, Ázsiában a' Georgia- és Imerethia mellett fekvő tartományokat, Syriát és adanai kerületet, Afrikában ismét a' szép és termékeny Egyiptomot. A' katonai ős intézvényeket az uralkodó saját kezeivel tépte szét, 's az újakat még első fejlődésökben letaposá. a' muszákák' fegyvere. A' szultán végre oda jutott, hogy életét és koronáját 12 ezer orosz' védelmére volt bízni kénytelen, minden segéd források kiapadtak; a' nép elveszté önbizalmát; az atyák' hitéhez viseltető buzgóság meghidegült, a' papság' tekintete gyökerében megrázódott; szóval: ez országnak minden erkölcsi 's anyagi rugótollai megtárgultak vagy éppen elpattantak. Ezen esetek Törökországot egy örvény' szélére vezették, melly azt minden pillanatban elnyeléssel fenyegeti, csak egy ritka jó szerencse mentheti meg a' belé bukástól. — Ennyi sulyos próba a' Mahmud' erkölcsi erejét nagy mértékben megtörte. A' drinápolyi békekötés után ő nem egyéb, mint romja hajdani szebb létének. Megmaradott erejét a' szerail' állati kéjelgései emésztették fel. Minden egyesülni láttatik, hogy még parányi maradványát is feldulják azon nemes lelkületnek, melly egykor egy szebbé alkotandó birodalom' bölcs kormányzására 's boldogítására volt szentelve. Most Mahmudnak csak egy politikai szenvedély lángol keblében, 's ez az egyiptomi hasa elleni engesztelhetlen gyűlölség.

Mehemed Ali felett az ítéletek nagyon különbözők; mint szokás olly férfiaknál, kik a' dolgok' közönséges vágásából kitérnek. Némelyek vakon bámulják őtet, mint egyiket azon legnagyobb és fenségesebb lelkületeknek, melyek valaha a' történet' egén ragyogtak. Ezek az ő fényes szerencsáját nem csak mindenre alkalmas ügyességének, 's nem is csak azon nagyra-vágyásnak tulajdonítják, melly a' cselekvés' pillanatját nyugottan elvárja. Az arab törzsököt újjá

teremteni 's ismét nemzetté képezni, azt szoktatás és munka által új hivatásához méltóvá tenni; a' civilizatio' világát ismét a' Nil' partjai mellé plántálni; Egyiptomot egy szélesen kiterjedő political, kereskedési és műszorgalmi rendszer' közép- és fénypontjává tenni, melly aztán egész Afrika és Ázsia felett világoljon; e' mellett az Islam' ős és szent hitét szentül megőrizni, 's Egyiptomot, mint a' Mahumed' vallását követő népeknek egyesítő középpontját úgy mutatni ki; — ezek azon magas gondolatok, azon rugótollak, mellyek által az alkirály' tulságos tisztelői az ő uralását kimagyarázhatni vélik. Más felől ellenei nem a' teremtoi léket, hanem még egy a' nagy statusferfiu' legszükségeseb tulajdonait is megtagadják tőle. Előttük Mehemed Ali egy merész kalandor, ki csak gonosz ármányoskodással jutott a' hatalompoleczra, 's abban most zsarnoksággal tartja fenn magát. Szerintök az alkirály' rendszere egy irtózatos merénylet az emberi becs és függetlenség ellen: vissza borzadva az egyiptomi népesség' naponkénti csökkenésétől, azon nyomortól, melly a' felláhkát sanyargatja 's tízedeli, Mehemed Ali' személyében csak a' pénzsovárgó, nagyra-vágyó őrizőt látják, ki a' kezében lévő hatalmat csak arra használja, hogy a' nép' véresverejtékét kiszívja, 's családját meggazdagítsa.

Mindenik vélemény tulságos, 's éppen azért elüt az igaztól. Egyiptomot hatalmába keríteni, abban megtartani, sőt örökségévé tenni, ez volt a' Mehemed Ali' political életének egyedüli feladatja; illy merész eszme nem közönséges emberre mutat. Célja nagy, de a' végrehajtó eszközök nem voltak hatalmában. Ekkor az újabb történetekben hallatlan lépésre határozta magát; sajátjának nyilvánítá a' helytartósága alatti országot, új földművelési rendszert hozott bé, 's ez által roppant kincseket halmozottakrasra. Ez által képes lön egy jól rendezett száraz-és tengeri hadat teremteni, mellyel a' független uraltságot Syria 's Egyiptom felett könnyen biztosíthatá. Európai tudományokkal 's mesterségekkel gazdagította 's szépítette az országot, de mindezek egy saját célérhetőnek valának eszközei, melly nem egyéb vala, minthogy magát 's családját független urrá tegye Egyiptom felett. Azon képzettel, mellyel keleten az uralko-

dásról birnak, 's e' felett még egy határtalan dicvágytól korbácsoltatva, lehetlen vala, hogy hatalmával vissza ne éljen; 's ő valóban vissza is élt vele. Azon inség, mellybe alattvalóit taszította, borzasztó vissza felelés csudálóinak magasztaló dicséretére. Úgy cselekvék ő mint az olyan férfiak, kik minél több vagyont birnak, annál több több szükségét teremtenek magoknak. Roppant jövedelmeivel be nem érvén, töképenzeinek egy részét elköltötte. Egyiptomot arra kényszerítette, hogy a' mi tehetségeiközül legjövedelmezőbb volt, azt neki engedje által; a' kegyetlenségig terjedő zsarolásaival kiszítta a' szerencsétlen felláthat, minek aztán az lett következése, hogy az ország' népessége mind kevesebbre olvadt. 30 év előtt Egyiptom még 2,500,000 lelket számlált; most alig van belőle 1,900,000. A' helyett hogy az arabokat szerencsésebb létre segítse, az értelmesedést köztök terjeszse; 's legalább egy részét visszafizesse azon áldozatoknak, mellyeket érte a' Porta elleni harczban önkénytesen hordoztak, úgy bánt velök mint szolgálkkal, mint meghódolt 's jogjaiból kivetkezett rabnéppel. A' polgári 's katonai hivatalokat külföldieknek vagy törököknek adja, 's a' minden terheket hordozó arabnak csak a' legalsóbb rangú hivatalokkal kell megelégedni.

A' basának még tudományi 's műszorgalmi intézvényei is az önzés' bélyegét viselik. Azokból is jobbadán azon szándéka tűnik ki, hogy a' munka' 's természet' segédeszközeit tökélyesbítse, minthogy a' pallérozódás' áldásait az egész ország felett eláraszsa. Körülte minden inkább az elsietés', mint az állandóság' bélyegét hordozza; nem csak cselekedni, de élvezni is akart. Legtöbb mivei nem a' jövendő' eszes számításain alapúlnak; mert részint nem az éghajlathoz valók, részint tartatlan, vagy ellenkező elemekből alkotvák, vagy mivel a' nép, melly között béhozattak, tudatlan is gyáva is önhasznát átlátni. Az ember, éppen úgy mint a' természet, munkáinak létre hozásában fokonként száll vagy emelkedik; az erőltetett gyümölcs éretlenül, vagy izvesztve szakad le fájáról. Azon vissza élések által, mellyek miatt Mehemed Ali népei' béketürését olly kegyetlen próbára te-

vé, a' dolgoknak egy ollyan állását hozta elé, melly sokkal erőszakosb, mint sem soká tart-hasson. Ha ő tovább is merészkedik rendszerének rugótollait mostani feszültségökben tartani, nem sok idő van hátra, 's maga rombolja szét annyi évek' drága áron szerzet munkáját.

Mostanában egy új háboru' kiütése fenyeget a' szultán és az alkirály közt. Ha Európa ezen két vetélytársat le nem fegyverkezeti, a' ligha lehetséges lesz a' kettőnek összeütöközését meggátolni. A' jelen crisis bizonyos tekintetben természetes következménye mind azon hibáknak, mellyeket a' nyugoti udvarok húsz évek óta elkövettek. Nem csak a' keleti, hanem a' világ-béke van általa kockára téve. Ha kiütött a' háboru, kérdés, ki akasztja meg folyamát 's kicsoda jeleli ki határait? Akármellyik fél' részére hajlik a' győzelem, minden esetre összeütöközésbe jövend az, egyik vagy másik nagy hatalmasság' érdekeivel nyugoton. Ha Mehemed Ali meggyőzetik, 's egész élete' munkáját feldulandja a' harcz' szerencséje, ezen körülmény becses szövetségestől fosztja meg Franciaországot, 's mind a' keleti kereskedésére, mind a' közép tengeri befolyására nézve megsértettnek tartandja magát. Ha pedig a' Porta' sergeit találja az 1852dik csapáshoz hasonló baleset, úgy a' szabadulás' menedékét éppen azon eszközökben keresendi, mik által akkor a' végveszélytől megmenekvék; a' függetlenségnek árnyékát is elvesztené, 's ezen megaláztatás ismét Angliát és Austriát bántaná, mint a' mellyek' érdekeiben áll a' Porta' ereje és szabadsága.

A' cselekvés' pillantatja jelen vagy az európai hatalmakra nézve. A' körülmények sürgetők. Vagy talán várnak a' közbejárulással, míg a' sebastopoli hajóhad másod izben is horgonyt vetend a' szerail' előtti öbölben? 1833ban a' Bizantztzal áltellenben fekvő partokat húzamoson kémllették az orosz fegyveres hajók. Ha Európa megengedi az oroszoknak, hogy ott megerősítsék magokat; ki tudja, valljon oda hagyják-e többé azokat, 's ha Európa onnan el akarná őket kergetni, kérdés, lesz-e képes réa vagy sem?

(Vége az első félévnek.)